

بررسی مشکلات زبان آموزان ایرانی در نحوه بیان علت به زبان روسی

حسین غلامی^{*}، محمدجواد آهسته[†]

- دانشیار گروه آموزش زبان روسی، دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران، تهران، ایران
- کارشناس ارشد گروه آموزش زبان روسی، دانشکده زبان‌ها و ادبیات خارجی دانشگاه تهران، تهران، ایران

پذیرش: ۹۰/۹/۲۰ دریافت: ۸۹/۱۰/۲۷

چکیده

سبب یا علت انجام کاری در زبان روسی در بسیاری از موارد با آنچه در زبان فارسی وجود دارد فرق می‌کند. این تفاوت‌ها وقتی رونمایی می‌شوند که علت به کمک حروف اضافه بیان شود. حروف اضافه در زبان روسی علاوه بر ویژگی مکانی و هدفی، ویژگی سببی نیز دارند که هنگام گفت‌وگو به زبان روسی و ترجمه از فارسی به روسی از اهمیت خاصی برخوردارند. زبان آموزان ایرانی در طول دوره فراگیری زبان به طور سطحی با آن آشنا می‌شوند ولی آن‌طور که باید و شاید به آن‌ها آموزش داده نمی‌شود. در زبان روسی یک حرف اضافه معین برای بیان علت خاصی به کار می‌رود، به‌گونه‌ای که حرف اضافه دیگر نمی‌تواند جایگزین آن شود. بار معنایی اسمایی و افعالی که حروف اضافه سببی با آن‌ها به کار می‌رودند و همچنین نتیجه‌ای که علت، باعث به وجود آمدن آن شده است، در تعیین حرف اضافه سببی مربوطه نقش اساسی دارند؛ از این‌رو زبان آموزان ایرانی همواره در بیان علت دچار مشکل می‌شوند. در این مقاله مشکلات زبان آموزان ایرانی و اثبات این گزاره مورد بررسی قرار می‌گیرد.

واژگان کلیدی: بیان علت، حرف اضافه، متراffد، افعال، زبان روسی.

Email: hgholamy@ut.ac.ir

* نویسنده مسئول مقاله:

آدرس مکاتبه: خیابان کارگر شمالی، بین خیابان پانزدهم و شانزدهم، دانشکده زبان‌ها و خارجی، گروه آموزش زبان روسی، صندوق پستی: ۱۴۱۵۵-۶۵۵۳.

۱. مقدمه

در زبان‌های روسی و فارسی علت^۱ یا سبب انجام کاری از طریق جملات ساده و مرکب بیان می‌شود. یکی از ویژگی‌های این جملات نسبت‌های سببی^۲ آن‌ها است. کاربرد نسبت‌های سببی در زبان روسی با آنچه در زبان فارسی بیان می‌شود در بیشتر موارد متفاوت است. علت در زبان روسی همانند زبان فارسی به کمک حروف اضافه^۳ و حروف ربط بیان می‌شود، اما حروف اضافه در زبان روسی، برای بیان علت بار معنایی متفاوت دارند؛ به گونه‌ای که یک حرف اضافه سببی^۴ در شرایط معینی و با اسامی مشخصی به کار می‌رود که با حرف اضافه سببی دیگر نمی‌شود جایگزین کرد؛ به‌طور مثال اگر در جمله‌ای علت، پدیده‌ای طبیعی باشد و منجر به نتیجه نامطلوب و ناخوشایند برای نهاد شود، یعنی بار معنایی منفی داشته باشد، از حرف اضافه IZ-3a استفاده می‌شود:

из-за дождя мы опоздали.
به علت باران ما لایر کردیم.

منظور این است که باران باعث شد که ما به‌موقع نرسیم. هرچند در این جمله ادات منفی وجود ندارد، اما جمله بار معنایی منفی دارد و عمل نرسیدن، برای نهاد نتیجه‌ای نامطلوب است که علت آن باران است. برای بیان علت به‌وسیله پدیده‌های طبیعی، علاوه بر حرف اضافه IZ-3a، از حروف اضافه دیگری هم استفاده می‌شود، اما نتیجه آن متفاوت است.

мы промокли от дождя.
ما خیس باران شدیم.

در این جمله ما نمی‌توانیم از حرف اضافه IZ-3a استفاده کنیم، چون حرف اضافه OT برای بیان علت مستقیم با نتیجه بارز و مشخص به کار می‌رود. در مثال بالا نتیجه، کاملاً مشخص و بارز است، یعنی عمل خیس‌شدن در نهاد دیده می‌شود و هرچند علت، پدیده طبیعی است، اما از حرف اضافه IZ-3a استفاده نشده است، چون نتیجه عمل متفاوت است. با توجه به کاربرد متفاوت حروف اضافه سببی در زبان‌های روسی و فارسی، زبان آموز ایرانی هنگام بیان علت به زبان روسی، دچار مشکل می‌شود. سؤال این تحقیق این است که چه چیزی باعث مشکلات زبان آموزان ایرانی در نحوه بیان علت به زبان روسی می‌شود؟ فرضیه احتمالی محققان این است که در زبان روسی، بار معنایی اسامی و افعالی که با آن‌ها حروف اضافه سببی به کار می‌رود و همچنین نتیجه‌ای که علت، باعث به‌وجود آمدن آن شده است،

در تعیین حرف اضافه سببی مربوطه، نقش اساسی دارند. در زیر به بررسی مشکلات و اثبات این فرضیه می پردازیم.

۲. ویژگی نحوی و معنایی حروف اضافه در زبان‌های روسی و فارسی

روزنگاری در کتاب زبان روسی معاصر می‌نویسد: در زبان روسی حرف اضافه آن قسم نامستقل کلام است که در ترکیب با حالت‌های فرعی اسمی، ضمایر، اعداد و کلمات قابل صرف، روابط مختلفی را بین اسمی و دیگر کلمات در جمله و گروه‌واژه بیان می‌کند (روزنگاری، ۲۰۰۵: ۲۷۰). در کتاب *لسنتور پنج استاد*، تعریف حرف اضافه این‌گونه آمده است: در زبان فارسی مقصود از حروف اضافه، کلماتی است که میان دو کلمه را بیان کند و مابعد خود را متمم کلمه دیدگر قرار دهد، چنانکه معنی کلمه نخستین، بدون ذکر دوم، ناتمام باشد؛ مانند: به تو می‌گوییم. از او پرسیدم که معنی این افعال، بدون حرف اضافه ناتمام است (قریب و دیگر ای، ۱۳۷۳: ۲۰۳).

بلاشپکاوا در کتاب زبان روسی معاصر در توضیح نسبت‌های سببی حروف اضافه مه نو سید:

در زبان فارسی حروف اضافه مانند زبان روسی نسبت‌های مکانی، زمانی و غیره دارند، اما در زبان فارسی، نسبت‌های سببی حروف اضافه به نتیجه عمل یا معنای مثبت و منفی بودن جمله مشروط نیستند. انوری در کتاب *استور زبان فارسی* کاربرد حرف اضافه «از» را چنین توضیح می‌دهد: حرف اضافه آن، در جملات زیر برای بیان علت و سبب به کار می‌رود: از ماجرایی که حکایت کرد سپیار تعجب کردم، از کاری که کردم پشیمان هستم (انوری، ۱۳۷۹: ۱۷۷). در زیر تفاوت‌های بیان نسبت‌های سببی حروف اضافه در زبان‌های روسی و فارسی

و مشکلات زبان آموزان ایرانی در نحوه بیان آن‌ها به زبان روسی را شرح می‌دهیم.

۳. مشکلات زبان آموزان ایرانی

از جمله مشکلات اساسی زبان آموزان ایرانی در نحوه بیان علت، عبارت‌اند از:

- تداخل کاربرد حروف اضافه سببی *c* و *ot* که در بعضی موارد هم‌معنایی دارند و می‌توانند به جای یکدیگر به کار روند.

ایوانوا در کتاب زبان روسی می‌نویسد: حرف اضافه *ot* برای بیان علت هر عملی که وابسته به نهاد است، به کار می‌رود و نتیجه آن تغییر در حالت فرد و یا نهاد است (ایوانوا، ۲۰۰۴: ۸۸).

От сырости книги портятся.

به علت رطوبت، کتاب‌ها خراب می‌شوند.

گلازوونا در *ستور زبان روسی* می‌نویسد: حرف اضافه سببی *ot* با اسمی به کار می‌رود که بیانگر حالات فیزیکی و روحی فرد هستند که نتیجه آن‌ها تأثیر علت و یا شرایط بیرونی است (گلازوونا، ۲۰۰۳: ۲۲).

Она вскрикнула от испуга, но быстро взяла себя в руки.

او از ترس جیغ کشید، اما سریع به خودش مسلط شد.

در مثال بالا، عمل در نتیجه علت بیرونی انجام شد و تأثیر علت در حالات و حرکات فیزیکی فرد مشخص است، یعنی آثار ترس روی چهره فرد دیده می‌شود و علت، تأثیر مستقیم دارد.

گلازوونا در *ستور زبان روسی* می‌گوید: حرف اضافه *c* برای بیان علت در زبان محاوره‌ای و با اسمی محدودی با بار معنایی منفی که بیانگر حالات روحی فرد هستند و بر پایه عملی معین و یا کلمات معین قرار دارد، به کار می‌رود (گلازوونا، ۲۰۰۳: ۲۲). در این معنی مترادف حرف اضافه *ot* است و می‌تواند به جای آن به کار رود؛ از خنده (*co смеху*)، از غم (*c горя*)، از شرم (*co стыда*)، از ترس (*c испуга*)، از خشم (*co злости*)، از دلتگی (*co скуки*).

Он сгорел **от (co)** стыда вспомнив всю низость своего вчерашнего поведения.

وقتی او روزالت رفتار روز گذشته‌اش را به یاد آورد از خجالت آب شد.

در مثال پایین فقط حرف اضافه سببی *ot* به کار می‌رود:

От раскаянья он не решился ни на кого взглянуть

از پشیمانی او تصمیم گرفت که به هیچ‌کس نگاه نکند.

حرف اضافه **с** زمانی می‌تواند با حرف اضافه **от** متراffد باشد که صحبت از وضع احساسی و روحی انسان مثل اضطراب، خشم، شادی و غیره باشد و علت آن تأثیر عوامل بیرونی نباشد. پولکینا در کتاب *دستور زبان روسی برای خارجی‌ها* در اینباره می‌نویسد: در موارد زیر فقط حرف اضافه **от** به کار می‌رود:

Трава была мокрой от дождя

علف خیس باران بود.

Белый от снега

سفید از برف.

Серый от выли

خاکی از گرد و خاک.

Горячий от солнца

داغ از خورشید.

(پولکینا، ۱۹۶۸: ۶۶)

هنگامی که علت، به وسیله حرف اضافه **от** بیان می‌شود، تأثیر علت یا نتیجه علت بر فرد یا شیء، مشخص است، به گونه‌ای که یادیده می‌شود و یا احساس می‌شود.

От волнения забилось сердце.

از نگرانی قلبش گرفت.

در مثال بالا، تأثیر یا نتیجه عمل، تپش قلب است و بهوضوح توسط نهاد احساس می‌شود.

در چنین مواردی حرف اضافه سببی **от** نمی‌تواند متراffد حرف اضافه سببی **с** باشد و به جای آن به کار رود. طبق توضیحات و مثال‌های ذکر شده؛ به این نتیجه می‌رسیم که حرف اضافه **с** وقتی می‌تواند متراffد حرف اضافه سببی **от** باشد که علت، پدیده‌های طبیعی و عوامل بیرونی نباشد و همچنین تأثیر یا نتیجه عمل، مشخص و بارز نباشد.

• تداخل کاربرد حرف اضافه سببی **за** که در حالت مفعولی (B. II) با افعال معینی و

در حالت معیت (T.) با اسامی که حامل بار معنایی نقص و کاستی هستند به کار می‌رود.

پولکینا در کتاب *دستور زبان روسی برای خارجی‌ها* تأکید می‌کند: حرف اضافه **за** در حالت معیت در بعضی موارد (وقتی صحبت در مورد کار باشد) با اسامی که بیانگر نقص و کاستی هستند به کار می‌رود (پولکینا، ۱۹۶۸: ۱۰۸).

За отсутвием свободного времени я не мог выполнить поручение.

به علت کمبود وقت آزاد، من نمی‌توانستم مأموریت را انجام بدهم.

За неимением материалов строительство задерживается.

به علت کمبود مصالح ساخت و ساز به تأخیر می‌افتد.

حرف اضافه 3a در حالت معیت فقط برای بیان علت خارجی به کار می‌رود؛ به عبارت دیگر زمانی به کار می‌رود که علت، یک عامل بیرونی باشد و اسامی در ترکیب با آن می‌توانند بیانگر موانع بینایی یا بصری (خانه *(хане)*، درخت *(деревья)*، گل *(цветы)* و غیره)، موانع صوتی (صوت *(звук)*، صدا *(шум)*، خشخش *(скрип)* و غیره) و موانع اتفاقی و پیش‌بینی نشده (کار *(кар)*، بحث *(расседа)*، بازی *(игра)* و غیره) باشد.

За скрипом телег, шумным говором он ничего не рассыпал.

به دلیل خشخش گاری و صحبت زیاد، او هیچ چیزی نشنید.

ولیچکو در کتاب *دستور زبان روسی* می‌نویسد: حرف اضافه 3a در حالت معیت با کلماتی به کار می‌رود که بیانگر عدم درک چیزی باشد؛ مثل نشنیدن به علت سروصدای (неударить за деревьями) و ندیدن به علت (انبوه) درختان (неуслышать за шумом) (ولیچکو، ۲۰۰۴: ۲۵۶-۲۵۷). ولیچکو همچنین در ادامه می‌نویسد:

حرف اضافه 3a در حالت مفعولی (п.) وقتی که صحبت از رابطه احساسی و ذهنی و یا معنوی یک شخص با شخص دیگری باشد و با کلماتی که بیانگر تنبیه^۱ (срзنش کردن *(ругать)*، انتقاد کردن *(критиковать)*، تحقیر کردن *(презирать)* و غیره)، عذرخواهی^۲ (معذرت خواستن *(извиняться)*، خواهش کردن *(просить прощения)* و غیره)، تشویق کردن^۳ (*тешк* کردن *(благодарить)*، تحسین کردن *(хвалить)* و غیره) باشد به کار می‌رود (همان: ۲۶۱-۲۶۲).

Его ли не наградить за хорошую работу!

آیا به دلیل کار خوب نباید به او جایزه داد؟

За нарушение правил дорожного движения инспектор отобрал удостоверение у водителя.

به علت نقض قوانین راهنمایی و رانندگی، بازرس گواهینامه راننده را از او گرفت.

Хозяин проводил его до саней и на крыльце ещё благодарил за оказанную честь. صاحب خانه او را تا سورتمه بدرقه کرد و در ایوان یکبار دیگر به خاطر سرافراز نمودن از او تشکر کرد.

همان‌طور که مشاهده شد، حرف اضافه 3a برای بیان علت در حالت مفعولی با افعال معینی به کار می‌رود، بعضی از این افعال مثل تنبیه کردن (наказать)، سرزنش کردن

(ругать) و غیره به خودی خود، معنی منفی دارند و هرچند اضافه *из-за* هم برای بیان علت نامطلوب به کار می‌رود، اما با این افعال فقط حرف اضافه *за* به کار می‌رود.

- تداخل حرف اضافه سببی *из-за* با حرف اضافه سببی *из* که برای بیان رابطه انسان با محیط اطراف است.

گلازوناوا در کتاب *دستور زبان روسی* می‌نویسد: حرف اضافه *из* برای بیان علت با اسمهایی به کار می‌رود که بیانگر رابطه انسان با محیط اطراف هستند؛ از عشق (*из любви*)، مثل: از عشق به چی؟ (*из любви к чему*) و از روی احتیاط (*из осторожности*) (گلازوناوا، ۲۰۰۳: ۲۲).

Вы думаете я поступил так из зависти, я это сделал ради справедливости.
Шма фкар мікнідің мен аз роюі حسادت айн طور رفتар крдім, мен аз роюі انصاف айн کар را
крдім.

در مثال بالا، علت، انگیزه درونی انجام عمل است. حرف اضافه *из* برای بیان علت، هم می‌تواند در معنی مثبت و هم در معنی منفی به کار رود. هنگامی که حرف اضافه *из* برای بیان علت، بار معنایی منفی دارد، حرف اضافه سببی *из-за* را که بار معنایی منفی دارد، نمی‌توان جایگزین آن کرد و هم‌معنا نیستند، چون هنگامی که علت، به وسیله حرف اضافه *из* بیان می‌شود، نهاد بعد از آنالیز فکری اقدام به عمل می‌کند؛ یعنی انگیزه درونی باعث انجام عمل می‌شود.

златаура در *Фрэнк Нюхий Зыян Руоси*, карбред حرف اضافه *из* را این‌گونه توضیح می‌دهد: هنگام بیان علت با حرف اضافه *из*، ویژگی و حالات درونی فرد، علت انجام عمل است؛ از عشق به هنر(*из любви к искусству*)، از روی انتقام (*из мести*)، از روی حسادت (*из ревности*) (златаура، ۱۹۸۸: ۶۲).

Колька из озорства отнял у меня книжку.

كلکا از روی شیطنت کتاب را از من گرفت.

علت با حرف اضافه *из* عمدى است، نهاد از قبل تحلیل می‌کند و رابطه‌اش را با محیط اطراف می‌سنجد و بعد عمل را انجام می‌دهد. در مثال بالا، علت اصلی انجام عمل، شیطنت کلکا است که ویژگی و خصلت او به شمار می‌آید. حرف اضافه *из* برای بیان علتهای غیرعمدی به کار نمی‌رود.

- تداخل کاربرد حروف اضافه سببی OT و из-за، هنگامی که نتیجه عمل تأثیر عوامل بیرونی باشد.

گلازوناوا در کتاب *ستور زبان روسی* تفاوت این حروف اضافه را در قالب مثال‌های

ذیل توضیح می‌دهد:

Лябас ма хис баран шд. *От дождя наша одежда промокла*

به خاطر باران نقشه‌های ما عوض شدند. *Из-за дождя наши планы изменились*

(گلازوناوا، ۲۰۰۳: ۹۱).

در جمله اول علت، نتیجه نامطلوبی برای نهاد در پی ندارد، به عبارت دیگر، جمله دارای بار معنایی منفی نیست. همان‌طور که اشاره شد، حرف اضافه سببی OT با اسم‌هایی به‌کار می‌رود که بیانگر حالات فیزیکی و روحی فرد هستند که نتیجه آن‌ها تأثیر علت و یا شرایط بیرونی است. در این حالت، فیزیک فرد موردنتظر است، یعنی حالت فیزیکی فرد به علت باران تغییر کرده است و آثار علت، خیشدن لباس است که محسوس است، اما در جمله دوم علت، باعث عمل نامطلوب، یعنی خرابشدن یا بهم زدن نقشه‌ها شده است و جمله بار منفی دارد. درواقع نتیجه عمل در تعیین حرف اضافه سببی نقش اساسی دارد.

У меня от шума заболела голова.

به علت سر و صدا سرم درد گرفت.

Из-за шума я не мог заниматься.

به علت سر و صدا من نمی‌توانستم درس بخوانم.

هنگام بیان علت با حرف اضافه سببی OT بار معنایی (ثبت و منفی بودن) اسامی و همچنین مطلوب یا نامطلوب بودن نتیجه موردنظر نیستند، بلکه مشخص بودن و محسوس بودن نتیجه مهم است، درحالی که حرف اضافه سببی a из-за برای بیان علتی به‌کار می‌رود که منجر به نتیجه نامطلوب و ناخوشایند شود؛ یعنی نتیجه، بار معنایی منفی دارد.

- تداخل کاربرد مشابه حروف اضافه سببی PO و из-за با اسامی که بیانگر ویژگی و خصوصیت درونی فرد هستند و بار معنایی منفی دارند که نتیجه آن‌ها برای فرد نامطلوب و ناخوشایند است.

واینووا در کتاب *زبان روسی برای زبان‌شناسان خارجی* می‌نویسد: علت با حرف اضافه PO به صورت ناآگاهانه و غیرعمدی توسط نهاد انجام می‌شود و مشروط به خصوصیت،

عادت و یا عوامل بیرونی است (ایوانوا، ۱۹۸۲: ۱۱۷).)

Он не посещает занятия по болезни.

او به علت بیماری سر درس‌ها حاضر نمی‌شود.

در مثال بالا علت عمل غیرمنتظره است و فرد او را از روی اختیار انجام نمی‌دهد.

По ошибке я назвал его Петром Ивановичем.

من اشتباهًا او را پیتر ایوانویچ نامیدم.

Он забыл погасить свет в комнате по рассенности.

او به علت حواس‌پرتی فراموش کرد که چراغ اتاق را خاموش کند.

در مثال‌های ذکر شده، علت و معلول به یک نهاد برمی‌گردد.

ایوانوا در کتاب زبان روسی می‌نویسد: علت با حرف اضافه *из-за* بیانگر عملی است که به خاطر آن کار انجام نشد، نهاد معلول آن بوده است و فقط نتیجه علت که عملی ناخواشایند است متوجه نهاد می‌شود (ایوانوا، ۲۰۰۴: ۸۸).

ولیچکو در دستور زبان روسی تأکید می‌کند: اگر علت و معلول به چند نهاد مختلف مربوط شود، یعنی علت یک شخص و معلول شخص دیگری باشد، فقط حرف اضافه *из-за* به کار می‌رود (ولیچکو، ۲۰۰۴: ۲۶۳).

Из-за *его* неаккуратности *у меня* всегда портится настроение.

به علت بی‌دقیقی او حال من مدام گرفته می‌شود.

يعنى او بي‌دقىت است، اما حال من گرفته مى‌شود؛ به عبارت دیگر او علت است و من معلول.

حرف اضافه *по* برای بیان علت وقتی به کار می‌رود که علت و معلول به یک نهاد برمی‌گردند، اما هنگام بیان علت با حرف اضافه *из-за* علت و معلول به چند نهاد مختلف برمی‌گردند؛ علت، یک شخص و معلول، شخص دیگری است.

۴. نتیجه‌گیری

همان‌طور که مشاهده شد ویژگی‌های سببی حروف اضافه در زبان روسی در بیشتر موارد با آنچه که در زبان فارسی بیان می‌شود، متفاوت‌اند و وابسته به شرایطی هستند که نهاد مشمول آن‌ها می‌شود؛ به عبارت دیگر یک حرف اضافه برای بیان علت در شرایطی معین

به کار می رود. طبق بحث بررسی شده، به این نتیجه می رسیم که در زبان روسی بار معنایی اسمای و کلماتی که علت، به کمک آنها بیان می شود، بار معنایی (مثبت و منفی بودن) افعال، صفت‌های فعلی، قیدهای گزاره‌ای و قیودی که حروف اضافه سببی با آنها به کار می روند و همچنین نتیجه‌ای که «علت» باعث به وجود آمدن آن شده است، در تعیین حرف اضافه سببی مربوطه نقش اساسی دارند؛ به گونه‌ای که مطلوب بودن، ناخوشایند بودن، بارز بودن و نامحسوس بودن تیجه عمل، هریک حرف اضافه معینی می‌طلبند و به همین دلیل زبان آموزان ایرانی هنگام به کار بردن آنها دچار تداخل می‌شوند. شایان ذکر است که عدم آموزش صحیح حروف اضافه سببی در زبان روسی و فقدان کتاب آموزشی مربوطه بر بروز این مشکلات می‌افزاید. به نظر مؤلفان، راهکارهای حل مشکلات ذکر شده به شرح ذیل است: آموزش حروف اضافه سببی به صورت مقایسه‌ای در زبان‌های روسی و فارسی، فراگیری حروف اضافه سببی زبان روسی در قالب متون فارسی و همچنین ارائه دوره طولانی مدت فراگیری حروف اضافه سببی زبان‌های روسی و فارسی به صورت شفاهی.

۵. پی‌نوشت‌ها

1. причина
2. Причинные отношения
3. предлог
4. Причинный предлог
5. наказание
6. извинение
7. поощрение

۶. منابع

- Величко, А.В. (–М., 2004). *Книга о грамматике, русский язык как иностранный*. Московский университет.
- Войнова, Е.И. и другие. (–М., 1982). *Учебник русского языка для иностранных студентов-филологов*. Русский язык.
- Глазунова, О.И. (–СПБ., 2003). *Грамматика русского языка в упражнениях и комментариях. Морфология*. Златоуст.

- Иванова, И.С. и другие. (–М., 2004). *Русский язык, практический синтаксис (учебное пособие по русскому языку для иностранцев)*. Русский язык.
  - Золотова, Г.А. (–М., 1988). *Синтаксический словарь*. Наука.
  - Пулькина, И.М. & Е. Б. Захава-Некрасова. (–М., 1968). *Учебник русского языка для студентов-иностранцев*. Вышая школа.
  - Розенталь, Д.Э. и другие. (–М., 2005) .*Современный русский язык*. Айрис-Пресс.
  - Белошапкова, В.А. 3-издание, Азбуковник. (–М., 1999). *Современный русский язык*. Айрис-Пресс.
- عبدالعظيم، قریب و دیگران. (۱۳۷۳). *دستور زبان فارسی پنج استاد*. تهران: انتشارات فردوس.
- انوری، حسن و حسن احمدی گیوی. (۱۳۷۹). *دستور زبان فارسی*. تهران: انتشارات فاطمی.